

Adalékok a nagyváradi színkör történetéhez

„A Casino mellett csinos Bazár van, telve boltokkal, melyek eltakarják az udvarban lévő nyári színkört; ez csinos deszka-bódé, hol a váradi türelmes közönség tavasz kellemében, nyár forróságában, s ősz hidegségében – egy szóval akkor, midőn más kerüli vagy keresi a zárt helyeket – itt didergi vagy izzadja végig az előadásokat, a téli szállásaikról kényszerűségből (mert ott még elég kenyérre valót sem kereshetnek) elvándorló szintársulatoktól, hol a deszka-bódé sem a meleg, sem a hideg ellen nem képes védeni. Télen? – akkor néha egy-egy festett lovakkal, kedvetlen bohócokkal s bohóskodó művészekkel ellátott lovarda, – vagy régen színházi nyugdíj élvező, elaggott hangu dalművész, vagy zenetanításból megélni nem tudó virtuoz hangversenye részesít bennünket művészi élvezetben. Hol az állandó színház? Az igaz, hogy 1799-ben megkezdődtek Váradon a rendes színi előadások, az is igaz, hogy már 1827-ben nemcsak kimutattatott az állandó színház helye, hanem terve is elkészítettett, – az is igaz, hogy 1829-ben, későbbben 1857-ben új színházi tervek készítettettek s első szerint a Szent László-tér jelöltetett ki a színházépítés helyéül, – az is igaz, hogy 1883-ban ismét elhatároztatott az állandó színház építése és pedig a nagy-piaczra, – az is igaz, hogy 1829-ben 10,000 frt volt gyűjtve az állandó színház-alap javára: – de be kell vallani,

hogy állandó színházunk mai napig nincs, sőt még a begyült összegek tartózkodási helye is ismeretlen.” Ezt írta a váradi színház addigi történetéről az 1885-ben megjelent, *Biharország* című útirajzában K. Nagy Sándor.

Ugorjunk most vissza egy kicsit az időben, pontosabban 1880-ba, amikor újra terítékre került egy állandó kőszínház építése. Nagyvárad városának az 1880-as esztendőben még nem volt kőszínháza, holott a közelben lévő, hasonló adottságú és nagyjából hasonló lélekszámú városokban már létezett a kornak megfelelő, modern színházépület. Kolozsváron már 1821-ben, Debrecenben 1864-ben, Aradon 1874-ben, Békéscsabán 1879-ben kőszínházban játszottak a társulatok.

A *Nagyvárad* című napilap 1880. február 1-én, vasárnap megjelent számában, a teljes első oldalon háromhásabos írás jelent meg *Az állandó színház* címmel, Oláh Gyula tollából. A cikk hosszasan taglalja egy új, állandó kőszínház felépítésének lehetőségét. A cikkíró szerint a váradi színházszerető közönség már régen megérdemelte egy állandó színházat, egy olyat, amelyet, ha nem is dicsekedve, de legalább pironkodás nélkül lehet megmutatni a hozzánk látogató idegeneknek. Az biztos, hogy ez tényleg aktuálissá vált, mert a város néhány előkelő polgára úgy döntött, hogy mire az új idény megkezdődik, olyan színháznak kell

lennie, ami méltóképpen fogadhatja a várossal szerződésben álló színtársulatot. Így aztán elhatározták, hogy új színkört építtetnek, költsége 15 ezer forint lesz. Ennek az összegnek a megszerzésére pedig 300 darab 50 forintos részvényt bocsátanak ki. A terv azonban élénk vitát váltott ki a városban, mert többség azt szeretne volna, ha most végre, ha már színház-építő részvénytársaságot alapítanak, ne egy tíz évre szóló deszkabódét építsenek, hanem inkább nagyobb összegű hozzájárulással egy igazi színházat. A cikkíró szerint fantasztikus összegekkel dobálóztak a kőszínházpártiak, a nyári színkört óhajtók pedig nem azért ellenkeztek, mert nem akarták az állandó teátrumot, hanem azért, mert az akkori idők gazdasági viszonyai között nem tartották időserűnek a tervet.

Így aztán – fogalmaz a cikkíró – most itt az ideje, hogy a kőszínházat akarók vegyék számba magukat, és

mutassák ki, hogy az állandó színház felépítéséhez ki mennyivel járul hozzá. Ha akkora összeget mutatnak ki, hogy abból és a színkör felépítéséhez szükséges összegből fel lehet építeni egy állandó színházat, akkor kétségtelen, hogy buzgalmuk sikert fog aratni, mert nincs Nagyváradnak olyan polgára, aki nem óhajtana az állandó színház felállítását, amint azt lehet.

Néhány nappal az idézett cikk megjelenése után egy új közlemény jelent meg a lap hasábjain, s abban azt olvashatjuk, hogy a színügyi bizottság értekezletet tartott, s ott megállapították, hogy az „ócska bódé” tulajdonosa annak ellenére, hogy az építési engedélyt már hónapokkal azelőtt megkapta, sem az ügyvédjének, sem az új színkör tervezőjének, Rimanóczy Kálmánnak nem szólt, hogy szándékozik-e építkezni vagy sem. „A tulajdonos gróf (Behlen Gergely) ezen hallgatásából látszik, hogy nincs komoly szándéka

A nagyvárad színkör 1900-ig pótolta valamelyest a kőszínház hiányát

építeni, s hogy a szintársulatot, illetve Nagyvárad közönségét ismét kényszerhelyzetbe akarja juttatni” – olvashatjuk.

Ma már tudjuk, hogy nem sikerült az akkoriaknak felépíteni az annyira óhajtott hajlékát Tháliának, hiszen még húsz évet kellett várnia a város közönségének, hogy az új színház színpadán elhangozzék az első szó. De lássuk, mi történt akkoriban, mi lett a szép tervből, és miként kezdődhetett el az 1880-as színházi idény.

„Igaz, hogy sokan állandó színházat akarnak, de az ma városunkban kivihetetlen, sőt ha megvolna, se volnánk képesek azt fenntartani, egy szinkörrel most legalább pótoljuk a legszükségesebbet, 10-15 évig nem leszünk kiteve senki szeszélyeinek, zsarolásainak, s végre jobb ma egy szinkör, mint holnap egy bizonytalan jövőjű állandó színház.” (*Nagyvárad* napilap, 1880. március 18-i szám)

Pár nap csend volt a deszkabódé körül, aztán nemsokára azt olvashatjuk a helyi hírek rovatban, hogy Rimanóczy Kálmán építész gróf Bethlen Gergely megbízásából a palota belső udvarán álló régi szinkört megkezdi bontani, és annak helyére a már benyújtott terv szerint új szinkört épít, aminek tetőzete már nem zindely lesz, hanem Dachpappe-ból (kátránypapír) fog készülni.

A következő hét első napján tényleg megkezdődik a bontás. Először a páholyok deszkázatát szedték szét, majd sorra a többi részt is. Az új szinkör teljesen új kinézetet kapott. A bejárat a nézőtérre nem középen, hanem a páholyok felől volt, a földszint már a bejáratnál félkör alakot kapott. A karzat közönsége számára is számos kényelmi újítást alakított ki az építész.

A teljes belső rész ezüstszínű festést kapott. Azonban a színpad felszerelése és a zsinórpaddás nem készült el az évad kezdetéig, vagyis májusig, de az egyik rövid tudósítás szerint ez nem akadályozta a májusi előadásokat. Az viszont kiderül egy másik tudósításból, hogy a szinkör oldalfalait kívülről és belülről is bevakolták, és a szellőztető berendezést úgy alakították ki, hogy könnyűszerrel lehessen kezelni. Így aztán a terveknek megfelelően mind nyáron, mind télen lehetett ott előadásokat tartani.

A korabeli sajtóbeszámoló szerint a szinkör renoválása napról napra gyorsabban haladt. „A páholyosor ovál alakot nyert. A földszinti bejárat ezentul is középen leend, hanem a földszinti ülőhelyekre két oldalajtón – a páholyok előtt elhaladva mehet be a közönség. (Ergó földszinti jeggyel bajosabb lesz ezentul a támlásszékeken helyet foglalni.) A páholyokba külön bejárat lesz. A karzati és emeleti zártszék közönsége szintén más-más lépcsőzeten járand a szinkörbe. Minden páholy mellett lesz egy nyílás friss levegő bebocsátására. A karzat közönsége az átalakulás folytán bizonyára meg fogja szeretni az eddig került közép-karzatot. A tetőzet gerendázata is meg van már erősítve úgy, hogy most már elbír háromszorta nehezebb tetőzetet is. Igen célszerűnek ígérkezik a ventiláció is. A felső ablakok tengelyen járnak, könnyen nyithatók és zárhatók. Szóval oly változásokon megyen keresztül a bódé, hogy tiz évig aligha fogunk komolyan vágyakozni kőből épült állandó színház után.”

Az újság szerint naponta sokan látogatják a munkálatokat, akadályozva a munkásokat, de Rimanóczynak, aki

egész nap az építkezésen tartózkodik, nincs szíve elküldeni az érdeklődőket. Két nappal az átadása előtt helyezték el az épületben az új gázcsöveket, és ezzel biztosították a gázvilágítást is. Ezen a napon jelent meg egy hirdetés, amit Rimanóczy adott fel, és amiben arra hívja fel a páholyok bérlőit, hogy „vállalkozik az új színpad páholy-könyöklőit kipárnáztatni, felkérletnek tehát azon t. páholybérlők”, kik ezt kívánják, hogy megrendeléseiket Hügel Ottó úr könyvkereskedésében (Olaszi Főutca) mielőbb tegyék meg. „Egy páholy-könyöklő kipárnázása 2 frtba kerül.”

És eljött a nagy nap, 1880. május 8-a, amikor megtartották az első előadást az újonnan átalakított színpadon. A nyitás előtt két nappal a város főkapitánya egy rendeletet hirdetett ki – dobszó mellett –, miszerint az új színpadon tilos a dohányzás. Ezt természetesen a közvélemény tudomásul vette. Az előadás műsora a következő volt:

– Jókai Mór: *Szigetvári vértanúk* – első felvonás;

– Tánc – a Lietzenmayer nővérek előadásában;

– Emil Najac *A fal tövében* című egyfelvonásos vígjátéka Lánczy Ilka, az új „naiv színésznő” fellépésével;

– Berzsenyi Károly – Müller Adolf *Szerelmi varázsital* című egyfelvonásos operettje Bérczy Ödön, az új operett- és népszínmű-énekes fellépésével.

Az előadás utáni napon megjelenő lapban a kritikus nagyszerűnek titulálta a bemutató műsorának összeállítását és megállapította, hogy amennyiben ilyen színvonalú előadások lesznek az idényben, „a díszes színpad minden zege-zugában telve lesz”. A cikkíró nem fukarkodott a dicséretekkel sem a színpad kinézetére, sem az építő Rimanóczy Kálmán irányában. „Közönségünknek életszükséglet a színház; csapás – Istennek hála – nem érte városunkat; van csinos s a legfelcsigázottabb igényeknek megfelelő színpadunk, melynek belső berendezése méltán meglephette ma a közönséget s dicséri mesterét: Rimanóczy Kálmán urat, ki a régi bódé és hely felhasználásával igazán zseniális művet alkotott; végül a társulat több új tagját olyan jó hírnév előzte meg, mely az érdeklődést irántuk nagyban felkelti. Szóval megvan mindazon előfeltételek, mik jó idényre engednek következtetni: – a társulaton áll tehát, hogy a közönség kegyében magát állandósítsa.”

Még jó húsz esztendeig játszottak a társulatok a színpad épületében, addig, amíg több évtizedes huzavona után, 1900-ban végre felépült a máig Nagyvárad színházszerető közönségét szolgáló kőszínház a Bémer téren.

Farkas László